

**PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN
LAUSUNTO 36/2000 vp**

Hallituksen esitys laiksi opintotukilain muuttamisesta

Sivistysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 10 päivänä lokakuuta 2000 lähettäessään hallituksen esityksen laiksi opintotukilain muuttamisesta (HE 143/2000 vp) valmistelevalle sivistysvaliokunnalle samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto sivistysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- neuvotteleva virkamies Leena Koskinen, opetusministeriö
- professori (emeritus) Antero Jyränki
- oikeustieteen tohtori, dosentti Liisa Nieminen
- vastaava tutkija Maija Sakslin.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutoksia opintotukilain säännöksiin, jotka koskevat opiskelijan omien tulojen perusteella suoritettavaa tarveharkintaa. Opiskelijan vuositulon perusteella liikaa maksetun opintotuen takaisinperintää ehdotetaan muutettavaksi niin, että takaisin peritään liikaa nostettujen tukikuukausien opintoraha ja asumislisä. Takaisin perittävälle määrälle laskettava korotus on tarkoitus säätää asetuksella nykyistä 7 prosenttia korkeammaksi.

Esitys liittyy vuoden 2001 valtion talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2001. Takaisinperintää koskevia säännöksiä kuitenkin sovelletaan ensimmäisen kerän vuoden 2001 verotuksen toimittamisen jälkeen suoritettavaan takaisinperintään.

Esityksen säätämisperusteluissa käsitellään perustuslain 19 §:n säännöksiä. Perusteluissa selvitetään myös valtioneuvoston oikeuskanslerin 4.7.2000 tekemää päätöstä, jonka mukaan opintotukilain 27 §:n nykyinen takaisinperintäsäännös menettelyllisenä säännöksenä ei loukkaa perustuslain 16 §:n 2 momentissa turvattua opiskelijoiden mahdollisuutta saada opetusta ja koulutusta varattomuuden sitä estämättä. Oikeuskansleri piti kuitenkin takaisinperintäsäännöstä taloudellisilta seuraamuksiltaan ankarana. Hallituksen käsityksen mukaan lakiehdotus ei loukkaa perustuslaissa säädettyjä kansalaisten perusoikeuksia. Hallitus on kuitenkin pitänyt suotavana, että asiasta pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Lakiehdotuksen valtiosääntöoikeudellisesti merkityksellinen kohta koskee liikaa maksetun opintotuen takaisinperintää.

Jos opiskelijan vuositulo ylittää vapaan tulon määrän, peritään lakiehdotuksen 27 §:n 4 momentin mukaan takaisin ylityksen jokaista alkavaa 6 000 markkaa kohti yhden tukikuukauden opintoraha ja asumislisä, joka on keskimäärin 2 200 markkaa. Takaisin perittävä määrä vastaa sitä vapaaehtoisen palautuksen määrää, jolla takaisinperintä olisi vältetty.

Opintotukilain voimassa olevan 27 §:n 5 momentin perusteella asetuksella säädetään takaisin perittävän määrän korotuksesta. Korotus on nykyisin opintotukiasetuksen 27 a §:n mukaan seitsemän prosenttia. Esityksestä selviää, että korotuksen tulisi olla vähintään 15 prosentin tasolla.

Lakiehdotuksen 7 b §:n 1 momentin mukaan opintotuen vapaaehtoiseen palautukseen liittyy tukikuukauden palautuminen uudelleen käytettäväksi, kun taas takaisinperinnällä ei yleensä ole tätä vaikutusta.

Valiokunnan käsityksen mukaan nämä ehdotukset eivät ole merkityksellisiä perustuslain 16 §:n 2 momentin kannalta, joka sisältää julkiseen valtaan kohdistuvan toimeksiannon turvata jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Ehdotusten valtiosääntöoikeudellinen arviointi kiinnittyy perustuslain 6 §:n säännöksiin.

Yhdenvertaisuuden näkökulmasta on oleellista, että takaisinperintään kytkeytyy opintotuen vapaaehtoiseen palautukseen verrattuna asianomaisten tukikuukausien jääminen palautumatta uudelleen käytettäväksi ja perittävään määrään asetuksella tehtävä kertakorotus. Opinto-

tuen perusteeton nostaminen ja palauttamatta jättäminen muodostaa valiokunnan mielestä sellaisen perustuslain 6 §:n 2 momentin kannalta hyväksyttävän perusteen, että tällaisten seurausten säätäminen on sopusoinnussa perustuslain kanssa.

Korotus säädetään voimassa olevan lain mukaan asetuksella, eikä tätä sääntelyä ehdoteta esityksessä muutettavaksi. Kyseistä valtuutussäännöstä on nykyisin tulkittava perustuslain 80 §:n 1 momentista käsin. Sen mukaan lailla on säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan.

Korotuksen liittyminen takaisinperintään koskee opiskelijain velvollisuuksien perusteita. Tämä seikka ilmenee sinänsä riittävästi laista. On toisaalta selvää, ettei korotusta voida asetuksella mitoittaa tässä suhteessa yksilöimättömän valtuuden nojalla kuinka suureksi tahansa. Tämän kaltaiseen valtuutukseen sisältyy valiokunnan käsityksen mukaan itsestään selvästi rajoitus siitä, että korotus on kohtuullisuuden näkökulmasta oikeasuhtainen takaisin perittävään summaan nähden. Näin ymmärrettynä ja tulkittuna lain nykyinen valtuutussäännös ja sen nojalla suunniteltu uusi korotuksen taso eivät ole valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisia. Asianmukaisempaa kuitenkin on osoittaa valtuutuksessa asetuksella säädettävä korotuksen enimmäistaso tai korotuksen asemesta järjestää asia vuotuisen korkoon perustuvaksi.

Lausunto

Lausuntonaan perustuslakivaliokunta kunnioittavasti esittää,

*että lakiehdotus voidaan käsitellä taval-
lisen lain säätämisjärjestyksessä.*

Helsingissä 26 päivänä lokakuuta 2000

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

vpj. Riitta Prusti /sd	Osmo Puhakka /kesk
Esko Helle /vas	Pekka Ravi /kok
Gunnar Jansson /r	Markku Rossi /kesk
Jouko Jääskeläinen /skl	Petri Salo /kok
Jouni Lehtimäki /kok	Arto Seppälä /sd
Pekka Nousiainen /kesk	Ilkka Taipale /sd
Heli Paasio /sd	vjäs. Veijo Puhjo /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Jarmo Vuorinen.